

Bibliografia de Pierre Vilar

Recopilada per Rosa Congost i Núria Sales

1929

1. *La vie industrielle dans la région de Barcelone*, «Annales de Géographie», volum xxxviii, núm. 214 (1929), ps. 339-365.

1933

2. *L'obra de Capmany, model de mètode històric. La història catalana al segle XVIII*, «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», núm. XLIII (1933), ps. 146-154. Receditat també dins *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII* (Barcelona, Curial, 1973), ps. 83-90 amb el títol «Capmany i el naixement del mètode històric».

1934

3. *L'utilisation hydro-electrique des fleuves espagnols*, *Comptes-rendus du Congrès International de Géographie*, 1931 (París 1934), t. III, ps. 591-607.

4. *Le port de Barcelone*, «Annales de Géographie», any XLIII, núm. 245 (setembre de 1934), ps. 489-511.

5. *L'Espagne et le commerce mondial du liège*, «Annales de Géographie», volum XLIII (1934), ps. 282-298.

* Agraïm a Josep Fontana i al mateix Pierre Vilar el seu ajut —indispensable— en aquesta recopilació. Hem d'advertir, però, del seu caràcter provisional; amb tota seguretat, aquesta bibliografia haurà de ser completada amb alguns títols que no han estat recollits aquí i potser algunes dades hauran de ser corregides. L'exposició de títols (d'articles i de llibres) vol seguir l'ordre cronològic de publicació. En la mesura en què les coneixem, donem també notícies de les traduccions (al català i al castellà) que han anat apareixent. Com és ben sabut, l'obra dispersa de Vilar ha estat parcialment recollida en alguns llibres: *Crecimiento y desarrollo* (1964), *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII* (1973), *Hidalgos, amotinados y guerrilleros* (1982), *Une histoire en construction* (1982), *Estat, nació i socialisme* (1982), *Economia, Derecho, Historia* (1983), *Sobre 1936 y otros escritos* (1987). L'enumeració de les publicacions s'ha realitzat per poder identificar els estudis que aplega cadascun d'aquests llibres (R.C. i N.S. Maig de 1990).

1935

6. *Enquêtes contemporaines. Le rail et la route en Espagne: leur rôle dans le problème général des transports en Espagne*, «Annales d'Histoire Economique et Sociale» (1934), núm. 30, ps. 571-580.

7. *Sur l'histoire sociale de la Catalogne*, «Annales d'Histoire Economique et Sociale», núm. 33 (maig de 1935), i a «Anuario de Historia del Derecho Español», VII (1935), ps. 314-318.

1936

8. *Barcelone*, «Revue Géographique des Pyrénées et du Sud-Ouest», vv, fascicle 1 (gener de 1936), ps. 22-33. El mateix any n'aparegué la traducció catalana de C. Cardús: *Interpretació geogràfica de Barcelona*, «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», núm. 498 (novembre de 1936), ps. 403-414.

1937

9. *Discours, Lycée de Sens. Distribution solennelle des prix. 13 juillet 1937* (Sens, Imprimerie Emm. Duchemin, 1937), ps. 2-8.

1939

10. (amb A. SOBOUL) *La révolution française vue a travers les expositions historiques*, «La Pensée» (1939), ps. 108-117.

11. *Histoires d'Espagne*, «La Pensée» (1939), ps. 117-129.

1947

* 12. *Histoire d'Espagne* (París, PUF, 1947), Col·lecció «Que Sais-je?», núm. 275, 134 ps. Dotze reedicions, 114.000 exemplars, fins a 1983. Cada reedició és posada al dia, i així la dotzena edició arriba fins l'any 1982. N'existeix traducció castellana (París, Librairie Espagnole, 1959, i Barcelona, Crítica, 1981). L'edició catalana (Barcelona, Crítica, 1982), 164 ps., correspon a la reedició francesa de 1983 i la traducció ha estat realitzada per E. Duran. S'ha traduït a nombroses llengües: alemany, anglès, coreà, grec, hongarès, italià, japonès, holandès, polonès, portuguès.

1949

13. *Histoire des prix, histoire générale. Un nouveau livre d'E. J. Hamilton*, «Annales ESC» (gener-març de 1949), ps. 29-44. Traducció castellana de Gonzalo Anes dins *Crecimiento y Desarrollo* (1964), ps. 163-185.

1950

14. *Elan Urbain et mouvement des salaires dans le bâtiment: Le cas de Barcelone*

au XVIIIe siècle, «Revue d'Histoire Economique et Sociale» (1950), ps. 364-401. Publicat també a «Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos» (1950), ps. 7-51. Traducció castellana de Josep Fontana dins *Crecimiento y Desarrollo* (1964), ps. 249-299.

15. *Les archives économiques de Barcelone*, «Annales ESC» (1950), ps. 213-222. 213-222.

1951

16. *Histoire contemporaine de l'Espagne*, «Bulletin Historique», «Revue Historique» (1951), ps. 281-317.

17. *Necrologie. Manuel Núñez de Arenas y de la Escosura (1886-1951)*, «Bulletin Hispanique», núm. 4 (1951), ps. 459-461.

1952

18. *L'Espagne pendant la guerre*, «Revue d'Histoire de la Deuxième Guerre Mondiale» (1952), ps. 50-56. (Ressenya del llibre de DOUSSINAGUE, *España tenía razón.*)

1953

19. *Problems of the Formation of Capitalism*, «Past and Present», núm. x (novembre de 1953), ps. 15-38. La traducció de Josep Fontana dins *Crecimiento y desarrollo* (1964), ps. 139-174, correspon al text original, molt més ampli que la versió anglesa. És per això que aquesta versió és més completa que la que va sortir posteriorment a *Estudios sobre el nacimiento y desarrollo del capitalismo* (Madrid, Ayuso, 1978). El text original francès íntegre, completat amb referències bibliogràfiques fou publicat dins *Une histoire en construction* (1982), ps. 125-153.

1954

20. *Géographie et histoire statistique. Histoire sociale et techniques de production. Quelques points d'histoire de la viticulture méditerranéenne*, dins *L'Eventail de l'Histoire Vivante. Hommage à Lucien Febvre*, I (París 1954), ps. 121-136. N'existeix traducció castellana d'Emili Giralt a *Crecimiento y Desarrollo* (1964), ps. 301-323.

1955

21. *L'Espagne éclairée de la seconde moitié du XVIIIe siècle*, «Revue Historique» (1955), ps. 333-34. (Ressenya del llibre de Jean Sarrailh que porta aquest títol.)

22. *La formation de la bourgeoisie catalane au XVIIIe siècle*, *Congrès International des Sciences Historiques* (Rome 1955), cf. t. VIII, p. 319.

23. *Prix et Monnaies au Portugal (1750-1850)*, «Annales ESC» (1955), ps. 565-568. Ressenya del llibre de Magalhaes GODINHO que porta el mateix títol.

1956

24. *Le temps du Quichotte*, «Europe» (gener de 1956), ps. 3-16. Traducció d'Emili Giralt dins *Crecimiento y Desarrollo* (1964), ps. 431-448. També dins l'obra colectiva *La decadencia económica de los imperios* (Madrid, Alianza Editorial, 1973), ps. 113-127.

25. *Le déclin catalan du bas Moyen Age. Hypothèses sus sa chronologie*, «Estudios de Historia Moderna», vi (1956-59), ps. 1-68. Traducció castellana de Jordi Nadal dins *Crecimiento y Desarrollo* (1964), ps. 325-359.

26. *Marx, marxisme*, dins *Dictionnaire Des Sciences Économiques* (París, Presses Universitaires de France, 1956), t. II, ps. 712-727.

27. *Dictadure, république et guerre civile*, capítol afegit a la 3a. edició (pòstuma) de l'obra de Rafael ALTAMIRA, *Histoire d'Espagne* (París, Armand Colin, 1956), ps. 211-222.

1957

28. *Nationalgeschichte, Universalgeschichte*, «Schule und Nation» (1957).

1958

29. *Agricultural Progress and the Economic Background in 18th century Catalonia*, «The Economic History Review», vol. XI (1958), ps. 113-120.

1960

30. *Croissance économique et analyse historique. Première conférence internationale d'histoire économique. Stockholm, 1960* (París i La Haia, Mouton & Co, 1960), ps. 41-85. Traducció castellana de Jordi Nadal dins *Crecimiento y Desarrollo* (1964), ps. 22-138.

31. *Marxisme et histoire dans le développement des sciences humaines. Pour un débat méthodologique*, «Studi Storici», I, núm. 5 (octubre-desembre 1960), ps. 1008-1043. Traducció castellana de J. Petit dins *Crecimiento y Desarrollo* (1964), ps. 449-493.

32. *Jaume Vicens Vives (1910-1960)*, «Bulletin Hispanique», t. LXII, núm. 4 (1960), ps. 474-476. També aparegué dins «Revue Historique», núm. 225 (1961), ps. 250-253.

1961

33. *Développement historique et progrès social. Les étapes et les criteres*, «La Pensée» (juliol-agost de 1961), ps. 27-54. Es tracta d'una comunicació presentada a la trobada internacional de Royaumont «Quel avenir attend l'homme?», els dies 17-20 de maig de 1961. Traducció castellana de J. Petit dins *Crecimiento y Desarrollo* (1964), ps. 495-542.

34. *Remarques sur l'histoire des prix*, «Annales ESC» (gener-febrer de 1961), ps.

110-115. Traducció castellana de Gonzalo Anes dins *Crecimiento y Desarrollo* (1964), ps. 239-248.

35. *Une traduction française de la «Cataloniae Descriptio Nova» du Père Diago, annexe à la Carte de Vrints (Anvers 1605)*, dins «Miscellània Fontserè» (Barcelona, Gustavo Gili, 1961).

1962

36. *La notion de structure en histoire*, dins *Sens et usages du terme Structure dans les Sciences Humaines et Sociales* (l'Haia, Mouton & Co, 1962), ps. 117-119.

37. *Guerre et société au Chili, 1540-1612*, «Annales ESC» (1963), ps. 1186-1190 (ressenya).

38. *Les primitifs espagnols de la pensée économique. Quantitativisme et bullionisme*, dins *Mélanges Marcel Bataillon*, «Bulletin Hispanique» (1962), ps. 261-284. Traducció castellana de Gonzalo Anes dins *Crecimiento y Desarrollo* (1964), ps. 175-207.

39. *La Catalogne dans l'Espagne Moderne. Recherches sur les fondements économiques des structures nationales* (París, SEVPEN, 1962), «Bibliothèque Générale de l'École Pratique des Hautes Études, vième Section», 3 vols. I: *Le milieu naturel et le milieu historique*, 717 ps.; II: *Les hommes et la terre*, 586 ps.; III: *La formation du capital commercial*, 570 ps. Reedició a Ed. Sycomore, París 1984. Traducció catalana d'Eulàlia Duran (Edicions 62, Barcelona, 1964-1968), en 4 volums. Edició resumida en francès (París, Flammarion, 1977) i en català (Barcelona, Curial i Edicions 62, 1979) dels dos primers volums i en castellà (Barcelona, Crítica, 1978-1988) de la versió completa.

* 40. *Le «Manual de la Companya Nova» de Gibraltar, 1709-1723* (París, SEVPEN, 1962), «Affaires et Gens d'Affaires», núm. xvi, 246 ps. El Centre de Cultura de Reus n'està preparant la versió catalana.

* 41. *Le passé du peuple cubain. Des structures coloniales à l'émancipation nationale*, dins l'obra col·lectiva (GARAUDY, FOURNIAL, LABARRE i VILAR) *Éveil aux Amériques. Cuba* (París, Éditions Sociales, 1962), ps. 17-74.

1964

42. *Cher Don Claudio...* dins «Homenaje al profesor Claudio Sánchez Albornoz» (Buenos Aires, Universidad de Buenos Aires, 1964), ps. 116-120.

43. *Histoire sociale et philosophie de l'histoire* dins l'obra col·lectiva *L'Histoire et l'historien. Recherches et débats du Centre Catholique des Intellectuels Français* (París, Fayard, 1964), 27 ps. Traducció castellana dins *Economía, Derecho, Historia* (1983), ps. 141-160.

44. *Der Problem der Ursachen der Kriegel*, «Schule und Nation», núm. 9 (1964), ps. 10-17.

* 45. *Crecimiento y Desarrollo. Economía e Historia. Reflexiones sobre el caso español* (Barcelona, Ariel, 1964), 542 ps. És el recull de diferents articles, concretament els que aquí corresponen als números 13, 14, 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34 i 38, amb una introducció escrita expressament per a aquest llibre.

1965

46. *Quelques problèmes de démographie historique en Catalogne et en Espagne*, «Annales de Démographie Historique» (1965), ps. 2-31.
47. *Essai d'un bilan démographique de la période 1787-1814 en Catalogne*, a «Annales de Démographie Historique» (1965), ps. 53-67.
48. *Le Temps des Hidalgos*, dins l'obra colectiva *L'Espagne au temps de Philippe II* (París, Hachette, 1965), ps. 29-61. Traducció castellana de Ferran Gallego a *Hidalgos, amotinados y guerrilleros* (1982), ps. 17-59.
49. *Pour une meilleure compréhension entre économistes et historiens. «Histoire quantitative» ou économétrie rétrospective?*, «Revue Historique», núm. 232 (abril de 1965), ps. 293-212. Una primera versió castellana es pot trobar a J. Marczewski i P. Vilar, *Qué es la historia cuantitativa?* (Buenos Aires, Ediciones Nueva Versión, 1973), ps. 69-97. Més tard aparegué una nova versió dins *Economía, Derecho, Historia* (1983), ps. 58-84.
50. *Geschichte und Pädagogie*, «Schule und Nation», I (1965), p. 5.
51. *La participation des classes populaires —masses et cadres— aux mouvements d'indépendance nationale, en Orient et en Occident. Le cas d'Amérique Latine*. Relació presentada al Congrés Internacional de Ciències Històriques de Viena (Viena, Verlag Ferdinand Berger, 1965), 3er. volum. El text fou publicat dins *Mouvements nationaux d'indépendance et classes populaires au XIXe et XXe siècle en Orient et Orient* (París, Librairie Armand Colin, 1971). Aparegué una versió castellana amb el títol *La participación de las clases populares en los movimientos de independencia de América Latina* dins l'obra colectiva (amb CHAUNU i HOBBSAUM), *La independencia de América Latina* (Buenos Aires, Ediciones Nueva Visión, 1973), ps. 45-63. I posteriorment aparegué la traducció castellana de Bernat Muniesa dins *Independencia y revolución en América Latina* (Madrid, Anagrama, 1976), ps. 5-51.

1966

52. *Structures de la société espagnole vers 1750. Quelques leçons du cadastre de La Ensenada*, dins *Mélanges à la mémoire de Jean Sarrailh* (París, Centre de Recherches de l'Institut d'Études Hispaniques, 1966), ps. 425-447. Va aparèixer en català a «Recherques», núm. 1 (1970), ps. 9-32, i en castellà dins *Hidalgos, amotinados y guerrilleros* (1982), ps. 61-92, amb el títol *Estructuras. Algunas lecciones del Catastro de la Ensenada*.
53. *L'histoire, science de l'homme*. Conferència pronunciada a Atenes el 6 de maig de 1966, dins del col·loqui *Marxisme i Ciència*. Es va publicar la traducció grega (Atenes, KMME, 1966).
- 53 bis. *Ferran Soldevila, historiador*, «Serra d'Or» (gener de 1966), ps. 55-56.

1967

54. *L'exploitation agricole d'une propriété dans l'horta de Tàrrega*, dins *Homenaje a Vicens Vives*, II (Barcelona, Universitat de Barcelona, 1967), ps. 761-783. Traducció catalana d'Eulàlia Duran dins *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII* (1973), ps. 11-42.

55. *Les mots et les choses dans la pensée économique*, «Nouvelle Critique» (maig de 1967). Reproduït en el llibre col·lectiu *Aujourd'hui l'histoire* (París, Éditions Sociales, 1974), ps. 162-179. Una primera versió castellana es troba en la traducció (de Josep M. Colomé) d'aquest últim llibre: *Historia hoy* (Barcelona, Avance, 1976). Posteriorment, ha aparegut una altra versió castellana dins *Economía, Derecho, Historia* (1983), ps. 87-104.

56. *Don Quichotte et l'Espagne de 1600. Les fondements historiques d'un irréalisme*, «Beitrag zur Romanischen Philologie» (1967), ps. 207-216.

1968

57. *La méthode historique*, dins *Dialectique marxiste et pensée structurale (à propos des travaux d'Althusser)*. «Les Cahiers du Centre d'Études Socialistes» (febrer-abril de 1968). Traducció castellana de Jordi Marfà a *Althusser, método histórico e historicismo*, de P. VILAR i B. FRAENKEL (Barcelona, Anagrama, 1972), ps. 7-24. En aquest mateix llibret (ps. 41-75) hi ha la traducció de la transcripció de la taula rodona, celebrada a París l'abril de 1967, sobre el mateix tema amb la participació de Vilar, Poulantzas, Pullberg, Akoun, Ferro, París i Haupt.

58. *Quelques aspects de l'occupation et de la résistance en Espagne en 1794 et au temps de Napoléon, Occupants-occupés 1792-1815* (Brusselles, Université Libre de Bruxelles-Institut de Sociologie, 1968), ps. 221-252. Són les actes del Col·loqui d'Història i Sociologia de Brusselles del gener de 1968. Traducció catalana d'Eulàlia Duran dins *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII* (1973), ps. 93-131. Traducció castellana de Ferran Gallego dins *Hidalgos, amotinados y guerrilleros* (1982), ps. 169-210.

1969

* 59. *Oro y moneda en la historia. 1450-1920* (Barcelona, Ariel, 1969), «Colección Demos», 430 ps. És la traducció realitzada per Armand Saez i Joana Sabater del text original francès, el qual fou publicat cinc anys després: *Or et monnaie dans l'histoire, 1450-1920* (París, Flammarion, 1974), 440 ps. També s'ha traduït a l'alemany, a l'anglès i al portuguès.

60. *L'histoire après Marx*, «Revue de l'Enseignement Supérieur», núm. 44-45 (1969), ps. 15-26. Traducció castellana dins *Economía, Derecho, Historia* (1983), ps. 161-173.

61. *Historia general e historia económica*, «Moneda y Crédito», núm. 108 (març de 1969), ps. 3-21.

62. Pròleg a Xavier Flores, *Estructura socioeconómica de la agricultura española* (Barcelona, Edicions 62, 1969), ps. 7-10.

1970

63. *Un moment critique dans la croissance de Barcelone: 1774-1787*, dins *Estudios dedicados a Duran y Sanpere en su LXXX aniversario*, «Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad», xiv, III (1970), ps. 65-75. Traducció catalana d'Eulàlia Duran dins *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII* (1973), ps. 43-55.

64. Entrevista a Pierre Vilar dins Baltasar PORCEL, *Cataluña vista desde fuera* (recull de sis entrevistes a sis personatges) (Barcelona, Llibres de Sinera, 1970).

65. *Rapport de synthèse préparatoire concernant l'Amérique Latine, dans Enquete sur «Mouvements paysans et problèmes agraires de la fin du 18e siècle à nos jours»*, dins les actes del *Congres International de Sciences Historiques* celebrat a Moscó (Moscou, Éditions Maouka, 1970), 1er. volum, ps. 76-102.

1971

66. Prefaci a Ph. GRATTON, *Les luttes de classes dans les campagnes* (París, Anthro-pos, 1971), ps. 9-14.

67. *Patrie et nation dans la vocabulaire de la guerre d'indépendance espagnole*, «Annales Historiques de la Revolution Française» (oct.-des. de 1971), ps. 503-534. Es tracta de la comunicació presentada al Congrés de Ciències Històriques de Moscou de 1970. Traducció catalana d'Eulàlia Duran dins *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII* (1973), ps. 133-171. Traducció castellana de Ferran Gallego dins *Hidalgos, amotinados y guerrilleros* (1982), ps. 211-252.

68. *La fin des éléments féodales et seigneuriales à la Catalogne aux XVIIIème et XIXème siècles*, dins *L'abolition de la «féodalité» dans le monde occidental* (París, CNRS, 1971), ps. 772-815. El llibre consisteix en la publicació de les actes del col·loqui celebrat a Tolosa el 1968 i fou traduït parcialment al castellà per Pilar López: *La abolición del feudalismo en el mundo occidental* (Madrid, Siglo XXI, 1979), on el treball de Vilar ocupa les ps. 78-93 i la seva discussió les ps. 234-238. La versió catalana del treball ja s'havia publicat a «L'Avenç», núm. 1 (1977), ps. 74-80.

69. *La transition du féodalisme au capitalisme i Quelques thèmes d'investigation* dins l'obra colectiva (de PARAIN, VILAR i altres) *Sur le féodalisme* (París, Éditions Sociales, 1971). Aquests textos havien estat redactats el 1963 i havien servit de base per les discussions del CERM. N'aparegué la traducció castellana a l'obra colectiva *El feudalismo* (Madrid, Ayuso, 1972), ps. 53-79.

1972

70. *El motín de Esquilache y las «crisis de antiguo régimen»*, «Revista de Occidente», núm. 107 (febrer de 1972), ps. 199-249. Una part del text original francès aparegué a «Historia Ibérica», 1 (1973), ps. 11-33. La versió de la «Revista de Occidente» fou reproduïda dins *Hidalgos, amotinados y guerrilleros* (1982), ps. 93-165.

71. *Entreprise et profit. Introduction à un étude historique*, «Bulletin de l'Institut d'Histoire Économique de l'Université de Paris I», 1 (1972). Traducció castellana dins *Economía, Derecho e Historia* (1983), ps. 43-57.

72. *Problèmes théoriques de l'histoire économique* (entrevista a Pierre Vilar), «Nouvelle Critique» (gener de 1972), ps. 51-54. Entrevista portada a terme per A. Casanova i F. Hincker. Va ser reproduïda en el llibre collectiu *Aujourd'hui l'histoire* (París, Éditions Sociales, 1974). La versió castellana d'aquesta entrevista es pot trobar a les ps. 143-154 de *La historia hoy* (Barcelona, Avance, 1976).

73. *La Catalogne industrielle. Réflexions sur un démarrage et sur un destin*, dins *L'industrialisation en Europe au XIXe siècle: cartographie et typologie* (París, CNRS, 1972), ps. 421-433. Són les actes del col·loqui sobre la industrialització celebrat a Lió l'octubre de 1970. Traducció catalana de Carme Vilaginés: *La Catalunya industrial: reflexions sobre una arrencada i un destí*, «Recerques», III (1972), ps. 7-22.

Traducció castellana (de Gustau Muñoz) dins *La industrialización europea* (Barcelona, Crítica, 1981), ps. 173-193.

1973

74. *Jean Meuvret, 28 set. 1901-16 oct. 1971*, «Annuaire des Anciens Élèves de l'École Normale Supérieure» (1973).

75. *Els Barba, una família il·lustrada de Vilafranca del Penedès*, dins *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII* (Barcelona, Curial, 1973), ps. 59-82. És la traducció catalana d'Eulàlia Duran publicada el 1973 de l'original francès que no sortirà fins a 1975, *Un fonds catalan aux Archives Nationales françaises: les fonds Barba*, dins *Miscel·lània Pau Vila* (Barcelona, Societat Catalana de Geografia, 1975), ps. 501-517. Hi ha una versió castellana de Ferran Gallego dins *Hidalgos, amotinados y guerrilleros* (1982), ps. 141-165.

76. *Antonio de Campany, des lumières et des ombres*, dins «Actes du IX Congrès des Hispanistes Français de l'Enseignement Supérieur» (Dijon 1973).

77. *Histoire marxiste, histoire en construction. Essai de dialogue avec Althusser*, «Annales ESC», 1 (gener-febrer de 1973), ps. 165-198. El 1974 aparegué la traducció castellana d'Antoni Domènech en forma de llibret: *Historia marxista, historia en construcción: ensayo de diálogo con Althusser* (Barcelona, Cuadernos Anagrama, 1974). I també a *Cuadernos Peruanos de Historia Económica* (1974). La versió castellana d'Antoni Domènech fou reproduïda a *Economía, Derecho e Historia* (1983), ps. 174-228.

* 78. *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII* (Barcelona, Curial, 1973). És el recull dels estudis enumerats: 2, 54, 58 i 67.

1974

79. *Réflexions sur la «crise de l'ancien type». «Inégalité des récoltes» et «sous-développement»*, dins *Conjoncture économique, structures sociales. Hommage à Ernest Labrousse* (París - l'Haia, Mouton Éditeur/París, École des Hautes Études en Sciences Sociales, 1974), ps. 37-58.

1975

80. Prefaci a H. R. SOUTHWORTH, *La destruction de Guernica. Journalisme, diplomatie, propagande et histoire* (París, Ruedo Ibérico, 1975). La traducció castellana aparegué el 1977.

81. *La guerra de España de 1936 en la historia contemporánea de España*, «Història i Societat. Quaderns crítics d'història moderna i contemporània», ps. 5-32. Aquests quaderns eren editats pel Consell del Cinquè Curs del Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat de Barcelona. Una altra versió castellana aparegué a «Revista Horizonte Internacional», núm. 13 (abril de 1976), ps. 43-47, i fou reproduïda a R. Aracil i M. García Bonafé (eds.), *Lecturas de Historia económica de España* (Barcelona, Oikos-Tau, 1976), vol. II, ps. 129-143.

82. *Problemes de modernisation des structures économiques et sociales dans les éco-*

nomies multisectorielles, dins les actes del *Fifth International Congress of Economic History*, Leningrad 1970 (Moscou 1976), vol. VII, ps. 15-26. També són de Vilar la introducció (ps. 6-13) i les conclusions (ps. 287-290) d'aquest volum.

83. *Histoire du droit, histoire totale*, «Revista de Historia del Derecho», 1 (Universidad de Granada, 1976), ps. 15-49. Són les actes del 1er Coloquio Internacional del Instituto de Historia del Derecho, celebrat del 25 al 28 de juny de 1973. Aparegué una versió castellana dins *Economía, Derecho, Historia* (1983), ps. 106-137.

1977

84. *Le socialisme en Espagne, 1917-1945*, dins *Histoire générale du socialisme*, dirigida per J. DROZ (París, PUF, 1977). Traducció castellana dins *Historia general del socialismo*, vol. III (Barcelona, Destino, 1982). Traducció catalana dins *Estat, nació, socialisme* (1981), ps. 147-212.

85. *Conversation sur le franquisme* (Pierre VILAR/Georges SORIA), dins *Guerre et Révolution en Espagne, 1936-1939*, vol. v. *Le Dénouement* (París, Livre Club Diderot et les Éditions Robert Laffont, S. A., 1977), ps. 328-357. N'hi ha dues versions castellanques: Grijalbo (1978) i Océano (1980).

86. *Strutture e congiunture nel Mediterraneo del Tempi Moderni. Il caso della Spagna: «Crisi locali»*, «Incontri Meridional», núm. 4 (1977), ps. 5-17. És la traducció italiana del text de la comunicació presentada al congrés històric internacional sobre «La Rivolta di Messina (1674-1678) e il mondo mediterraneo nella seconda metà del Seicento».

87. Pròleg del llibre de Juan José CASTILLO, *Propietarios muy pobres. Sobre la subordinación política del pequeño campesino* (Madrid, Ministerio de Agricultura, 1979), ps. IX-XIII.

1978

88. *Capitalismo*, dins *Economía e Storia-1, Il mondo contemporaneo* (Florència, La Nuova Italia, 1978), ps. 11-36. N'hi ha traducció castellana (de M. D. Folch) a *Iniciación al vocabulario del análisis histórico* (1980), ps. 201-263. Una altra versió castellana (de J. Riera i L. A. Fernández) ha estat recentment publicada en forma de llibret: *Capitalismo* (Vilassar de Mar, Oikos-Tau, 1988).

89. *Reflexiones sobre los fundamentos de las estructuras nacionales*, traducció castellana, «Historia 16», extra núm. 5 (abril de 1978), ps. 5-16, del treball original publicat tres anys després: *Réflexions sur les fondements des structures nationales*, «La Pensée» (gener-febrer de 1981), ps. 46-64. Tornà a aparèixer la versió castellana dins *Hidalgos, amotinados y guerrilleros* (1982), ps. 279-306. Es pot veure la traducció catalana d'Eulàlia Duran a *Estat, nació, socialisme* (1982), ps. 7-33.

90. Entrevista a Pierre Vilar, «Dialéctica» (1978), ps. 129-164.

91. *Marcel Bataillon, historien, et l'Espagne d'Antonio Machado*, dins *Hommage à la mémoire de Marcel Bataillon (1895-1977)* (París, Collège de France i Fondation Singer-Polignac, 1978), ps. 53-60.

92. *La noción de empresa y empresario desde los tiempos modernos a los contemporáneos*, dins Alfonso OTAZU (ed.), *Dinero y crédito (siglos XVI al XIX)* (Madrid,

Ed. Moneda y Crédito, 1978), ps. 241-248. Aquest llibre recull els textos del Primer Coloquio Internacional de Historia Económica (Madrid-Villalba-Segovia, 21, 22 i 23 de març de 1977).

93. *Reflexiones sobre la noción de «economía campesina»*, dins *La economía agraria en la historia de España* (Madrid, Fundación Juan March/Alfaguara, 1978), ps. 351-386. El llibre recull les ponències i comunicacions del Seminario de Historia Agraria celebrat a Madrid sota la direcció de M. Artola els dies 9-11 de març de 1977. Vilar participa en els diferents colloquis. Aquest treball fou reproduït a *Iniciación al vocabulario del análisis histórico* (1980), ps. 265-211.

94. *La guerra de España y la opinión internacional: a la búsqueda de un método*, «Historia 16», núm. 22 (febrer de 1978), ps. 124-133.

95. *Misère et révolution du XVIIIe au XX siècle: réflexions sur le modèle labrousien*, «Revue d'Études Interdisciplinaires», t. 1, núm. 2 (primavera de 1978), ps. 149-171. És el text de la conferència Marc Bloch pronunciada el 4 de novembre de 1974 al Centre Interuniversitaire d'Études Européennes de Montreal.

96. *L'espai català del segle XIV al XVIII*, «Annals de l'Institut d'Estudis Occitans», núm. 4 (1978), ps. 43-58. El text correspon a una conferència pronunciada el 1977 a Montpeller i fou escrit directament en català per Vilar.

1979

97. *Sur la question nationale*, dins *Introduction à l'oeuvre théorique de Stalin* (París, Éditions Norman Bethune, 1979), «Collection Matérialisme Historique», ps. 129-136. El llibre recull els estudis de Vilar, Desbrousses i Pelouille.

98. *L'Espagne de Charles III*, «Annales Historiques de la Révolution Française», núm. 238 (octubre-desembre de 1979), ps. 594-610.

99. *Assaig de definició de la matèria i de la recerca històrica*, «Recerques», núm. 9 (1979), ps. 7-9. Traducció d'una part del curs que constituirà la part essencial del llibre *Iniciación al vocabulario del análisis histórico* (1980).

100. *Fets nacionals i estat espanyol avui*. Entrevista a Pierre Vilar, «Nous Horizons», núm. 55 (juny de 1979), ps. 3-16. Entrevista feta durant les jornades sobre la guerra civil espanyola organitzades pel FIEHS els dies 19, 20 i 21 d'abril de 1979.

1980

*101. *Iniciación al vocabulario del análisis histórico* (Barcelona, Crítica, 1980), 311 ps. El llibre recull els treballs citats amb els nùms. 88, 93 i 99. La part més extensa del llibre (ps. 15-200) la constitueix la traducció d'un curs universitari (poli-copiat) de Vilar que portava el títol del llibre i que inclou també el treball citat amb el núm. 99. El 1985 aparegué la versió italiana del llibre: *La parole della storia. Introduzione al vocabulario dell'analisi storica* (Roma, Riuniti, 1985).

102. *Intervención*, dins *Historiografía española contemporánea*, «X Coloquio del Centro de Investigaciones Hispánicas de la Universidad de Pau» (Mèxic, Siglo XXI Editores, 1980), ps. 139-145.

103. *Historia e historiografía de la Guerra Civil española. Algunas reflexiones me-*

todológicas, dins BROUÉ, FRASER i VILAR, *Metodología histórica de la guerra y revolución española* (Barcelona, Fontamara, 1982), ps. 73-104. Ponències del Coloquio Internacional sobre la Guerra Civil Española celebrat a Barcelona del 19 al 21 d'abril de 1979.

103 bis. *En el meu record*, dins el dossier *Jaume Vicens i Vives: una obra vigent*, «L'Avenç», núm. 29 (1980), p. 525.

1981

104. *Prefaci: Lettre a J. M. Muñoz i Pujol*, dins J. M. MUÑOZ I PUJOL, *En Companys* (València, Tres i Quatre, 1981).

105. *O liberalismo português no século XIX. Livre cambismo/proteccionismo*. Taula rodona amb Boisvert, Gil Novales, Halpern Pereira i Tengarrinha (introducció de Portela) (Lisboa, Moraes Editores, 1981), 55 ps.

106. *Manuel Tuñón de Lara: una vocación, una obra, un creador de encuentros*, dins *Estudios sobre Historia de España (Homenaje a Tuñón de Lara)* (Madrid, Universidad Menéndez Pelayo, 1981), vol. I, ps. 1-5.

1982

107. *Estat i nació en les consciències espanyoles: actualitat i història*, dins *Estat, nació i socialisme* (1982), ps. 43-60. Traducció catalana d'Eulàlia Duran de la conferència donada a Venècia, dins el Congrés de l'Associació Internacional d'Hispanistes de 1980. Traducció castellana de Ferran Gallego a *Hidalgos, amotinados y guerrilleros* (1982), ps. 255-278.

108. *Quelques mots sur un témoin*. Prefaci a R. MORAL I QUEROL, *Journal d'Exil 1938-1945* (París, Ed. Eole, 1982). El pròleg no figura a la versió catalana original: *Diari d'un exiliat. Fets viscuts (1936-1945)* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1979).

109. *Libéralisme politique et libéralisme économique dans l'Espagne du XIXè siècle*, dins *O liberalismo na Península Ibérica na primeira metade do século XIX* (Lisboa, sá da Costa Editora, 1982), segon volum, ps. 1-22 (colloqui organitzat pel Centro de Estudos de História Contemporânea Portuguesa, 1981).

110. *Introduction: le «fait catalan»*, dins *Histoire de la Catalogne*, dirigida per J. NADAL i Ph. WOLFF (Tolosa, Privat, 1982). El 1983 es va publicar la versió catalana del llibre: *Història de Catalunya* (Vilassar de Mar, Oikos-Tau, 1983). La introducció va ser publicada com a article amb el títol *El «fet català»* a «L'Avenç», núm. 61 (juny de 1983), ps. 13-27.

111. *Les transformations du XVIIIème siècle*, capítol xiv de l'obra citada a la referència anterior. Ocupa les ps. 365-420 de la versió catalana.

* 112. *Hidalgos, amotinados y guerrilleros. Pueblo y poderes en la historia de España* (Barcelona, Crítica, 1982), 315 ps. Recull dels articles que porten la numeració següent: 48, 52, 58, 67, 70 i 107.

* 113. *Une histoire en construction. Approche marxiste et problématiques conjoncturelles* (París, Hautes Études/Gallimard/Le Seuil, 1982), 428 ps. És un recull d'arti-

cles ja publicats; tots, menys el que segueix (que no hem sabut datar) han estat ja enregistrats (núms. 13, 19, 24, 30, 31, 33, 34, 43, 49, 55, 60, 71, 77, 79 i 83).

* 114. *Estat, nació, socialisme. Estudis sobre el cas espanyol* (Barcelona, Curial, 1982). Recull dels treballs núms. 82 i 88.

115. Prefaci a H. DESBROUSSES, *Instituteurs et professeurs* (Roubaix, Edifes, 1982), ps. 7-11.

1983

116. *Procés històric i cultura catalana. Reflexions crítiques sobre la cultura catalana*, conferència del 1982 publicada al recull del mateix títol (Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1983), ps. 9-51.

117. *Culture, Nation, Histoire*, «Revista Internacional de los Estudios Vascos», t. XXVIII (jul.-des. de 1983), ps. 253-260.

118. *Cultura individual i cultura nacional*, dins *Els valencians davant la qüestió nacional* (València, Tres i Quatre, 1983), ps. 65-80. Traducció castellana dins *Sobre 1936 y otros escritos* (1987), ps. 65-75.

119. *Reflexions sobre el fonament del fet català*, dins *Els valencians davant la qüestió nacional* (València, Tres i Quatre, 1983), ps. 167-206. Traducció castellana dins *Sobre 1936 y otros escritos*, ps. 76-111.

120. *Autour de 1680: conjoncture générale et cas espagnol*, dins *La France d'ancien Régime-Études réunies en l'honneur de Pierre Goubert* (París, Société de Démographie Historique/Privat, 1983), ps. 695-702.

121. *Marx ante la historia de España*, «Revolución Española», núm. 14 (març 1983), ps. 9-19. (En l'edició francesa de la revista es pot trobar l'original francès.) El text fou reproduït dins *Sobre 1936 y otros escritos* (1987).

122. *Lettre de P. Vilar. Clôture du Colloque*, dins *Colloque Marx* (París, X, 1983).

123. *La querelle de l'histoire*, «Clio» (1983), ps. 22-29.

* 124. *Economía, Derecho, Historia* (Barcelona, Ariel, 1983). Recull dels treballs que corresponen a la numeració següent: 43, 49, 55, 60, 71, 77 i 83.

1984

125. *El concepte de Països Catalans vist per un historiador*, dins *Els Països Catalans: un debat obert* (València, Tres i Quatre, 1984), ps. 15-28. Traducció castellana dins *Sobre 1936 y otros escritos* (1987), ps. 113-123.

126. *Mouvement ouvrier espagnol et questions nationales: quelques réflexions préliminaires*, «Mouvement Social», núm. 128 (jul.-set. de 1984), ps. 7-15.

127. *Conclusiones, Congreso de Historia rural: siglos XV al XIX: Actas del Coloquio celebrado en Madrid, Segovia y Toledo del 13 al 16 de octubre de 1981* (Madrid, Casa de Velázquez/Universidad Complutense, 1984), ps. 851-870.

128. *Preámbulo. Obras de Stalin* (Madrid VOSA, 1984). El text transcriu les paraules pronunciades per Pierre Vilar en el Club Internacional de Premsa de Ma-

drid, el 17 de desembre de 1984, amb motiu de la presentació pública d'aquestes obres. El text ha estat reproduït a *Sobre 1936 y otros escritos* (1987), ps. 55-60.

129. *Estado, nación, patria en España y en Francia, 1870-1914*, «Estudios de Historia Social», núms. 28-29 (1984), ps. 7-41. L'any següent n'aparegué una versió catalana a «L'Espill», núm. 20 (març de 1985), ps. 13-50, i una versió portuguesa a «Ler Historia», núm. 4 (1985), ps. 89-125.

1985

130. *Témoignage: un khâgneux des années vingt*, dins *Le Personnel de l'enseignement supérieur en France aux XIXe et XXe siècles* (direcció de Christophe Charle et Regine Ferre) (París, Editions du C.N.R.S., 1985), ps. 131-133.

131. *Réprésentations de la guerre et phases de la conjoncture historique dans l'Espagne du XIXe siècle*, dins *La bataille, l'armée, la gloire* (colloqui de Clarmont-Ferrand 1983), (Clarmont-Ferrand, Assoc. des Public. de l'Université de Clermont, II, 1985), ps. 273-282.

132. *Le monde urbain dans la Catalogne des temps modernes*, dins *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Del 17 al 21 de desembre de 1984* (Barcelona, Universitat de Barcelona, 1984), 1er. volum, ps. 421-434.

133. *In fine*, conclusió al colloqui de la Universitat París VII sobre moviments populars i consciència social (maig de 1984) dins *Mouvements populaires et conscience sociales* (París, Ed. Maloine, 1985), ps. 753-758.

134. *Reflexions sur les années 20*, dins *Piero Gobetti e la Francia* (Milà, Angeli, 1985), ps. 15-25.

135. *Pierre Vilar. Una vida vinculada a la història de Catalunya*. Entrevista realitzada per Zeneida Sardà, «Serra d'Or» (febrer de 1985), ps. 17-22.

136. *La figure de Fernand Braudel*, «Revolution» (29 de novembre de 1985). Article necrològic.

136 bis. *El Vallespir, el Rosselló i La Cerdanya: problemes de la frontera*, «L'Avenç», núm. 86 (1985), ps. 38-41.

1986

137. *Introducción*, dins Elena ODENA, *Escritos Politicos*, volum I (Madrid, VOSA, 1986). El text ha estat reproduït dins *Sobre 1936 y otros escritos* (1987), ps. 61-63.

138. *Quién le tiene miedo a Marx*, dins Román REYES (ed.), *Cien años después de Marx*, obra colectiva (Madrid, Akal, 1986), ps. 9-24. És la conferència inaugural del Colloqui Internacional sobre Marx celebrat a Madrid l'octubre de 1988. El llibre recull les comunicacions del colloqui.

*139. *La guerre d'Espagne* (París, PUF, 1986), «Que sais-je?», núm. 2338. El mateix any apareix a Crítica la traducció catalana (d'Eulàlia Duran): *La Guerra Civil Espanyola* i la traducció castellana (de J. Martínez Gázquez): *La Guerra Civil Española*. També ha estat traduït a l'alemany (Wagenbach, 1986), itàlia (Lucarini, 1987) i portuguès (Paz e terra, 1988).

140. *Quelques pensées sur 1936*, dins *Cinquantenari de la Guerra Civil Espanyola, 1936-1986* (amb Broggi i Termes). Acte inaugural del curs 1986-87 (Barcelona, Universitat de Barcelona, 1986), ps. 47-59. Ha estat traduït al castellà dins *Sobre 1936 y otros escritos* (1987), ps. 17-28.

141. *Una exposició. Un passat molt llarg*, dins *La Llotja i l'economia catalana. Del Consolat de Mar a la Cambra de Comerç. Exposició commemorativa del centenari de la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, 1886-1986* (Barcelona, Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, 1986), ps. 15-27.

142. *Un medecin catalan devant le «constitutionnalisme» de 1810*, dins *Homenaje a José Antonio Maravall* (Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1986), ps. 465-478.

1987

*143. *Sobre 1936 y otros escritos* (Madrid, Ediciones VOSA, 1987). Recull els treballs citats nùms. 118, 119, 121, 125, 128, 137 i 140 i també altres d'inèdits. Es tracta de treballs molt curts: *Mensaje a la I Conferencia Antiimperialista* (enviat des de París i llegit en les sessions de la I Conferència Antiimperialista celebrada a Saragossa el desembre de 1979); *Mensaje al Homenaje a las víctimas del franquismo* (enviat al Mítting-Festival en homenatge a les víctimes del franquisme celebrat al Temple de Debod de Madrid, els dies 27, 28 i 29 de setembre de 1986), ps. 29-33; *Intervención en el Parc de la Ciutadella de Barcelona* (realitzada el 4 d'abril de 1987, motiu dels actes de l'homenatge a les víctimes del franquisme i als lluitadors per la llibertat), ps. 35-36. El llibre comença amb la reproducció d'una entrevista realitzada per Manuel Blanco Chivite que havia estat publicada per «La Gaceta del Norte», el 22 de desembre de 1985.

144. Pròleg a J. CODINA, *Els pagesos de Provençana (984-1807): societat i economia a l'Hospitalet pre-industrial* (Barcelona, Abadia de Montserrat, 1987).

145. *Homenaje a Rafael Altamira. Unas palabras de Pierre Vilar*, dins *Estudios sobre Rafael Altamira* (Alacant, Fundación Gil-Albert, 1987), ps. 425-431.

146. Pròleg del llibre d'Aron COHEN, *El marquesado del Zenete, tierra de minas: transición al capitalismo y dinámica demográfica. 1870-1925* (Granada, Diputación Provincial de Granada, 1987).

147. Pròleg del llibre col·lectiu, *La familia en la España mediterránea: siglos XV-XIX* (Barcelona, Crítica, 1987).

148. Introducció, a *Història de Catalunya*, vol. I: Joan MALUQUER DE MOTES, *Prehistòria i Edat Antiga (fins al segle III)* (Barcelona, Edicions 62, 1987), ps. 9-69.

149. Pròleg a *Història de Catalunya*, vol. II: Josep M. SALRACH, *El procés de feudalització (s. III-XII)* (Barcelona, Edicions 62, 1987), ps. 9-13.

150. Pròleg a *Història de Catalunya*, vol. VI: Josep TERMES, *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)* (Barcelona, Edicions 62, 1987), ps. 9-13.

151. *París-Barcelona-París*, entrevista a Pierre Vilar, «Kommune», any 5, núm. 7 (juliol de 1987), ps. 62-68.

152. *No es pot construir la democràcia sobre l'oblit*, «Avui» (2 d'abril de 1987).
- 152 bis. *Podem fer la història d'un país sense simpatia?*, «L'Avenç», núm. 100 (1987), ps. 6-13.

1988

153. *Epílogo: A la memoria de Ricardo Fuente*, dins A. ELORZA, *Luis Bagaria. El humor y la política* (Barcelona, Anthropos, 1988), ps. 475-477.
154. *Recuerdos y reflexiones sobre el oficio de un historiador*, «Manuscrits», núm. 7 (desembre de 1988), ps. 9-33. Traducció de Cristina Solé.
155. Pròleg a *Història de Catalunya*, vol. III: Carme BATLLE, *L'expansió baixmedieval (XIII-XV)* (Barcelona, Edicions 62, 1988), ps. 9-14.
156. Pròleg a *Història de Catalunya*, volum v: Josep FONTANA, *La fi de l'Antic Règim i la industrialització* (Barcelona, Edicions 62, 1988), ps. 9-16.
157. *Rébellions paysannes, rébellions ouvrières, rébellion «nationale». Les cas de la Catalogne du XIXe siècle*, dins Frederick KRANTZ (ed.), *History from Below. Studies in Popular Protest and Popular Ideology in Honor of George Rude* (Montreal, Québec, Concordia University, 1988), ps. 321-338 de la versió francesa i ps. 319-342 de la versió anglesa.

1989

158. *Presentation*, dins *Plages d'exil. Les camps de refugiés espagnols en France-1939* (París, Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine/Centre Universitaire de Nanterre, 1989), ps. 11-16.
159. *Reflexions sobre la celebració d'un bicentenari*, «L'Avenç», núm. 122 (gener de 1989), ps. 8-11. Traducció de Ferran Meler.
160. *La fondation de «La Pensée». Souvenirs d'un historien*, «La Pensée», núm. 270-271 (juliol-octubre de 1989), ps. 11-19.
161. *Ernest Labrousse et le savoir historique*, «Annales Historiques de la Revolution Française» (1989), ps. 109-121.
162. *Prefazione*, dins Ernest LABROUSSE, *Come nascono le rivoluzioni*, recull de treballs preparat per Marina Cedronio (Torí, Bollati Boringhieri, 1989), ps. ix-xix.
163. *Conferència inaugural*, dins *Anuari Verdaguer 1988. Actes del Colloqui sobre Verdaguer* (Vic, Eumo/Ajuntament de Barcelona, 1989), ps. 9-14.
164. *Alguns mots sobre aquest volum i l'anunci d'una conclusió*.
165. Pròleg, dins *Història de Catalunya*, volum IV: Núria SALES, *Els segles de la decadència (s. XVI-XVIII)* (Barcelona, Edicions 62, 1989), ps. 9-15.

1990

166. *Catalunya, avui*, dins *Història de Catalunya*, vol. VIII (Barcelona, Edicions 62, 1990), ps. ix-xxxiii.

167. *Clôture*, dins *Les français et la guerre d'Espagne*. Actes del colloqui celebrat a Perpinyà del 28 al 30 de setembre de 1989. Llibre editat per Jean Sagnes i Sylvie Caucanas (Perpinyà, Centre de Recherches sur les problèmes de la frontière, Université de Perpignan, 1990).

En premsa:

168. *Què és la propietat?*, pròleg a R. CONGOST, *Els propietaris i els altres* (Vic, Eumo, 1990).

169. *Un programa para el estudio del regadío como elemento del modo de producción*, dins les actes del colloqui «Agua y modos de producción», celebrat els dies 6, 7 i 8 d'abril de 1987 sota la direcció de M. Teresa Pérez Picazo.

170. *Pensar històricamente*, conferència pronunciada a Avila el 30 de juliol de 1987 i que va constituir la clausura dels cursos d'estiu de la Fundación Sánchez Albornoz (Avila, Fundación Sánchez Albornoz).

Altres:

171. *Histoire économique*, article de l'*Enciclopedia Universalis*. (La primera edició completa aparegué entre els anys 1968 i 1975).

172. *De l'économie à l'histoire en passant par la société*, «Bulletin de l'Association des Professeurs de Sciences Sociales dans l'Enseignement Secondaire», núm. 1, 7 ps. No hem aconseguit datar-lo. Aparegué reproduït dins *Une histoire en construction. Approche marxiste et problématiques conjoncturelles* (1982), i la traducció catalana, amb el títol de *Les ciències socials i l'ensenyament*, ha aparegut recentment a les «Actes del Primer Sympòsium sobre l'ensenyament de les Ciències Socials» (Vic, Estudis Universitaris de Vic/ Escola Universitària de Mestres Balmales/ Eumo Editorial, 1988), ps. 7-19. El text de Vilar va obrir el simposi.

173. Discurs pronunciat en ocasió d'haver estat nomenat doctor *honoris causa* a la Universitat de Barcelona l'any 1979 (no l'hem localitzat).